

СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА ТОПОНІМІВ МІСТА КИЄВА

Тетяна Миколаївна Вінтонів, кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Постановка проблеми. Топоніміка – розділ ономастики, що вивчає походження, значення та функціонування власних географічних назв. На сьогодні дослідження з топоніміки стало актуальним і важливим для науковців, бо топоніми – це своєрідні мовні пам'ятки-скарби певного історичного періоду. Саме топоніми зберігають у собі інформацію про деякі особливості конкретної місцевості, а також про заняття, вірування, діалектні особливості мовлення, світогляд і духовну культуру народу, який створив ці назви. Топонімікон міста – це компонент ономастичного простору, а саме найменування міських, географічних та історичних об'єктів дає характеристику і уявлення про семантичну ауру міста. Вивчення внутрішньоміських власних назв завжди привертало увагу науковців. Дослідження топонімікону міста Києва ґрунтоване на трьох аспектах: лінгвістиці, історії та географії, оскільки крізь призму топоніма відбувається дешифрування історії народу, його культури, географії місця проживання, мовної традиції. Історико-лінгвістичний аналіз онімів розкриває таємниці трансформацій семантики онімів. З-поміж вітчизняних дослідників вивченням урбанонімії займалися такі дослідники, як Ю.О. Карпенко, Є.М. Степанов, О.О. Белей, Л.Г. Тригуб, А.В. Білюк, Н. М. Савчук, В. В. Лучик, І. М. Железняк та інші.

Мета роботи – на прикладі одного об'єкта комплексно проаналізувати структурно-семантичний та соціально-функціональний аналіз онімів Києва, виявити принципи і мотиви номінації годонімів, ергонімів, дрімонімів міста Києва, з'ясувати їх лексико-семантичні особливості.

Об'єктом вивчення є мікротопонім Пріорка, розташований в Оболонському районі. Предмет аналізу – структурно-семантичні та соціально-функціональні вияви мікротопоніма Пріорка. Мікротопонім – різновид топонімів як елемент систематизації власних назв за розміром іменованого денотата, назви об'єкта локального значення.

Виклад основного матеріалу. Методика дослідження топонімії великого міста повинна базуватися, насамперед, на індивідуальному й груповому етимологічному вивченні назв, виявленні стратиграфічних зрізів та інших чинників, що впливають на процес назвоутворення урбанонімів [3, с.10].

«ПРІОРКА. Історична місцевість в Оболонському районі. Умовні межі – по вулицях Вишгородській, Полярній, Петра Дегтяренка, промзоні між Резервною і Шахтарською вулицями та по Казанській вулиці. Прилягає до місцевостей Біличе Поле, Дача Кульженка (Кинь-Грусть), Замковище, Западинка, Кристєрова Гірка, Курєнівка, Оболонь і селищем Шевченка. Включає в себе урочища Забара, Коноплянка і Курячий Брід. Вишгородський жилмасив і один мікрорайон Мінського жилмасиву. Головні магістралі – Автозаводська і Вишгородська вулиці. Згадується з XIII століття як поселення Яцківка (або Іоакінфівка), заснована домініканським ченцем Яцеком (Іоакінфом) Одровонжем (1183—1257), який одночасно є засновником Богородичного домініканського монастиря на Подолі (виник між 1222—1226 роками). Настоятелі цього монастиря мали титул пріорів. Сучасна назва «Пріорка» вперше згадується в 1629 році після заснування в цій місцевості слобідки Пріорка генеральним проповідником домініканського монастиря Петром Розвадовським. Орієнтовне місце розташування слобідки — між сучасними вулицями Автозаводською, Шахтарською, Петра Дегтяренка і Резервною». У 1790 році Пріорці наданий офіційний статус села і водночас – одного з кварталів київської поліції. У 1834 році Пріорку включено до складу Києва. У 2-й половині XIX століття Пріорка перетворена на дачне передмістя Києва, тоді ж формується й система вулиць, що у своїй основі збереглася дотепер [6, с. 58]. Слободами називалися нові поселення. Слобода , слобідка, свобода – у Східній Європі XVI—XVIII століття різновид поселення-колонії. У домодерній Україні – козацька колонія або новозасноване поселення з власним самоврядуванням.

Варто наголосити, що були різні способи номінації Пріорки, наприклад, місцевість згадувалася як Пріорщина, Біскупщина, «поля Конвєнтські», Прєварка, Приворка, Перварка та інші. Кожна назва має свою історію, зокрема Біскупщина походить від власності латинського єпископа, яка розпочиналася від Замкової гори й, охоплюючи Щекавицю, тягнулася до кінця Курєнівки. Територіально Пріорщина була логічним продовженням Біскупщини, але топонім Біскупщина не прижився, про нього забули вже в другій половині XVII ст., коли Хмельниччина знищила всі кляштори (католицькі монастирі) і біскупську владу Києва, а «поля Конвєнтські» походять від «Конвєнт» (лат. *conventus* - збори, засідання) [4]. На сьогодні функціонує лиш онім Пріорка, що є найменуванням інших ономастичних об'єктів.

Щодо різновидів і структури оніма Пріорка:

– ойконім-мікротопонім Пріорка – однокомпонентний, відапелятивний Пріор (лат. *prior* — перший, старший), де суфікс надає зменшено-пестливої форми.

– ергонім Меморіальний музей Тараса Шевченка «Хата на Пріорці» - багатокомпонентний (апелятив + топонім (ойконім), причому ойконім утворений способом трансонімізації – апелятив пріор в ойконім Пріор (лат. *prior* — перший) – голова абатства (монастиря), який, згідно з регулою,

обирається монастирською спільнотою. Інакше його називають абатом, суперіором, або настоятелем. Хата на Пріорці – утворений від іменника (апелятива) +прийменик на +ойконім (на Пріорці на позначення місцевості). Крім того, поєднання Меморіальний музей Тараса Шевченка «Хата на Пріорці» назва в назві (апелятив+антронпонім+ апелятив+ на+ комонім).

– ергонім Пріорка – ресторан однокомпонентний, відтопонімний, утворений способом трансонімізації – апелятив пріор перейшов від ойконіма Пріор (іменникового походження).

– урбанонім – годонім – вулиця Пріорська, однокомпонентна, відтопонімна прикметникова назва.

Висновки Отже, дослідження семантики і структури міста Києва на прикладі оніма Пріорка засвідчує, що зазначена пропріальна одиниця має історичну і лінгвістичну цінність. Часто топонімія трансонімізується в інші класи онімів, зберігаючи абсолютну омонімію. Найменування міських топооб'єктів, тобто урбанонімія, значною мірою впливає на формування та коригування історичної пам'яті, творення нових знань про минуле або спростування того, що вважали достовірним історичним фактом. Дослідження може бути використане з метою порівняння з годонімією інших міст України.

ДЖЕРЕЛА

1. Гирич І.Б. Околиці історичного Києва. Київ : Либідь, 2017. 80 с.
2. Гирич І.Б. Плекаймо образ столичного міста. Режим доступу: <https://www.i-hyrych.name/Kyiv/KyivImage.html>
3. Железняк І. М. Київський топонімікон / Відп. ред. В. П. Шульгач. Київ : Видавничий дім «Кий», 2013. 224 с.
4. Словник іншомовних слів. Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl>
5. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України. Київ : ВЦ «Академія», 2014. 544с .
6. Пономаренко Л., Різник О. Короткий топонімічний довідник. Київ : Павлім, 2003. 124 с.
7. Савчук Н. Мотивація топонімікону міста Києва. Філологічний часопис. 2015. Вип. 1. С. 106–113.